

Fond za humanitarno pravo

POD LUPOM br.11

mart 1994.

SANDŽAK*

Policijska represija

(u vremenu od oktobra 1993. do marta 1994. godine)

Uvodne napomene

Nakon sukoba između navijača fudbalskih klubova "Priština" i "Novi Pazar" koji se dogodio 10. oktobra 1993. godine u Novom Pazaru, za vreme i posle utakmice, Fond za humanitarno pravo obavešten je o većem broju slučajeva hapšenja, batinanja na ulicama, fizičkog maltretiranja nakon hapšenja i prekršajnog kažnjavanja navijača muslimanske nacionalnosti. Ovom sportskom događaju prethodili su telefonski pozivi Muslimana koji su strahovali zbog dolaska kluba čiji je predsednik Željko Ražnjatović- Arkan.

U novembru i decembru 1993. godine Fondu su stigle informacije i izveštaji o masovnom fizičkom kažnjavanju Muslimana sa Peštereske visoravni koji zbog neposedovanja nisu mogli predati oružje koje je policija uporno tražila. Iste vesti stizale su u februaru i martu 1994. godine.

U vremenu od 27. januara do 17. februara 1994. godine Fond je obavešten o masovnim pretresima i hapšenjima u Prijepolju, surovom batinanju uhapšenih radi priznanja u vezi sa oružjem i ulogom SDA u navodnom naoružavanju Muslimana, kao i o policijskim postupcima kojim su uhapšeni ponižavani kao pripadnici muslimanske nacionalne i konfesionalne zajednice.

Povodom primljenih i saznatih informacija predstavnici Fonda su u tri zasebne prilike boravili u Novom Pazaru, Sjenici i u okolnim selima, kao i dva puta u Prijepolju. Razgovarali su sa 37 ljudi koji navode da su žrtve policijskog nasilja. U vremenu od 26. do 28. februara 1994. godine razgovarano je sa pojedincima koji su pozivani na razgovor sa komisijom MUP-a Srbije radi davanja izjave o postupanju službenih lica nakon njihovog hapšenja i pritvaranja. Interna komisija MUP-a Srbije stigla je u Prijepolje 25. februara, dva dana nakon što je predsednik Republike Srbije, Slobodan Milošević, primio dvojicu članova Izvršnog odbora SDA koji su ga obavestili o masovnom kršenju osnovnih ljudskih prava Muslimana.

NALAZI FONDA O UGROŽAVANJU OSNOVNIH LJUDSKIH PRAVA

Na osnovu istraženih pojedinačnih slučajeva Fond za humanitarno pravo ukazuje da su lica odgovorna za primenu zakona nakon hapšenja i pritvaranja velikog broja Muslimana u Sandžaku sistematski primenjivali postupke kojima su ograničili i ugrozili uživanje njihovih osnovnih ljudskih prava i sloboda, garantovanih Ustavom SR Jugoslavije, Srbije i Crne Gore, Međunarodnim paktom o

* Naziv Sandžak koristi se u međunarodnoj komunikaciji. Muslimani i većina Crnogoraca takođe koriste taj naziv. Tu regiju Srbi uglavnom nazivaju Raška.

Fond za humanitarno pravo

građanskim i političkim pravima kao i Konvencijom protiv mučenja i drugih svirepih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka.

1.

Prilikom hapšenja i pritvaranja primenili su tehnike ispitivanja koje prouzrokuju vrlo ozbiljne i jake fizičke patnje: izazivanje bola elektrošokovima, pendrečenje po dlanovima i golim tabanima, korišćenje palice kao predmeta za seksualno zlostavljanje, višečasovno batinanje prethodno vezanog uhapšenika, udaranje teškim metalnim predmetima svuda po telu, vezivanje žrtve za razne predmete koji sprečavaju pomeranje, davljenje, trljanje ušiju i karate udarci po osetljivim delovima tela.

Kažnjavali su ih postupcima koji su kod uhapšenih i pritvorenika izazivali osećanje straha, patnje, podređenosti, ugroženosti i nužde da svedoče protiv sebe: pokrivanje glave uhapšenog crnom vrećom sa prorezima za oči, odvođenje u zatvore na teritoriji druge države, dugotrajno izvođenje sklekova, dugotrajno stajanje glavom okrenutom prema zidu, brojanje udaraca, izlaganje jakoj svetlosti, uskraćivanje hrane i vode, uskraćivanje sna i zastrašivanje imenima Arkana, Šešelja i Kornjače.

Osim sile upotrebili su i druga nedozvoljena sredstva, kao što su pretnje ubijanjem, iseljavanjem, zatvaranjem ili obmanama, kao što je puštanje iz pritvora uz saradnju.

Ovakvim postupanjem lica odgovorna za primenu zakona prekršili su čl. 25 Ustava SR Jugoslavije, čl. 26 Ustava Srbije, čl. 24 Ustava Crne Gore i član 218 tačka 8 Zakona o krivičnom postupku, koji zabranjuju svako nasilje nad licem kojem je sloboda ograničena, kao i svako iznuđivanje priznanja i izjava. Prekršili su čl. 7 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima koji propisuju da niko ne sme biti podvrgnut mučenju ili svirepim, nehumanim ili ponižavajućim kaznama ili postupcima. Prekršili su čl. 2 Konvencije protiv mučenja koji isključuje mogućnost pozivanja na okolnost kao što je rat, pretnja ratom, unutrašnja politička nestabilnost ili bilo koje drugo vanredno stanje da bi se opravdalo mučenje.

2.

U akciji oduzimanja oružja u Prijepolju policija je bezrazložno privodila i u većini slučajeva nasilno ulazila i pretresala kuće isključivo građana muslimanske nacionalnosti. Podatak da u velikom broju slučajeva nasilnog ulaženja i pretresanja stana nije nađeno oružje bez dozvole govori da ovoj policijskoj akciji nije prethodio osnov sumnje; hapšenja i pretresi su vršeni da bi se pronašli osnovi sumnje da je izvršeno krivično delo. Prema takvoj logici policija je mogla pretresti svako mesto i svako lice. U slučaju Prijepolja namerno su zaobiđeni Srbi.

Ovakvim postupanjem lica odgovorna za primenu zakona prekršila su čl. 31 Ustava SR Jugoslavije, čl. 21 Ustava Srbije i čl. 210 Zakona o krivičnom postupku, koji propisuju da organi unutrašnjih poslova smeju ući u tuđi stan isključivo kada je to neophodno radi neposrednog hvatanja učinioca krivičnog dela ili radi spasavanja imovine i ljudi. Prekršili su čl. 17 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima koji zabranjuje proizvoljno mešanje u privatni život, porodicu ili stan.

3.

U vezi sa sukobom navijača na utakmici u Novom Pazaru policijski organi selektivno su primenili Zakon o javnom redu i miru. Za pravljenje nereda osumnjičeni su i osuđeni isključivo navijači

Fond za humanitarno pravo

fudbalskog kluba "Novi Pazar", svi muslimanske nacionalnosti, iako postoje materijalni dokazi o učešću navijača iz Prištine (Srbi) u pomenutim neredima.

Masovnim hapšenjem i pritvaranjem Muslimana, većinom članova SDA, u vezi sa sumnjom o nelegalnom posedovanju oružja (prema podacima Fonda u vremenu od 27. januara do 22. februara 1994. godine više od 400 slučajeva), policijski organi su uveli praksu diskriminatorске primene Zakona o oružju i municiji, tako što su svoje mere usmerili pre svega na građane muslimanske nacionalnosti.

Takvim postupanjem prekršili su čl. 20 Ustava SR Jugoslavije, čl. 13 Ustava Srbije i čl. 15 Ustava Crne Gore, kao i čl. 26 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima koji garantuju jednakost pred zakonom bez ikakve razlike u pogledu nacionalne, verske ili stranačke pripadnosti.

Ovom praksom podstiču se Srbi i Crnogorci na dalje naoružavanje, s obzirom na to da državni organi nisu preduzeli odgovarajuće mere povodom javno iznetog podatka o najmanje 7.000 naoružanih članova Srpske radikalne stranke (izjava bivšeg načelnika Generalštaba Vojske Jugoslavije, Živote Panića).

Bezrazložnim hapšenjem ugrozili su velikom broju ljudi pravo na sigurnost i na ličnu slobodu prema čl. 22 i 23 Ustava SR Jugoslavije, čl. 15 i čl. 18 Ustava Srbije i čl. 20 i 22 Ustava Crne Gore, kao i prema čl. 9 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima.

4.

Iako je suđenje dvadeset petorici Muslimana optuženih za nelegalno posedovanje oružja i pokušaj stvaranja samostalne države Sandžak u toku (Novi Pazar-otpočelo 31. januara, prekinuto 18. februara 1994), svi državni mediji pominjali su unapred krivicu optuženih. Na primer, dnevni list "Ekspres politika", u vremenu od 14. do 28. decembra 1993. godine, objavljuje feljton "Kako je Srbija sprečila otcepljenje Raške oblasti i rat u Sandžaku", u kojem okrivljene naziva razbijačima i teroristima.

Ovakvim postupkom mediji su prekršili najvažnije načelo krivičnog postupka -"pretpostavka nevinosti"- koje garantuje svakom ko je optužen za krivično delo da bude smatran nevinim sve dok se ne dokaže da je kriv na osnovu zakona.

5.

U slučaju pritvaranja dvadeset petorice funkcionera SDA Crne Gore (u vremenu od 26. januara do 20. marta 1994. godine), osumnjičenih za krivično delo ugrožavanja teritorijalne celine SR Jugoslavije i za krivično delo nelegalnog posedovanja oružja policija je držala osumnjičene duže od zakonom dozvoljenog roka. Prvi kontakt branioca sa okrivljenim dozvoljen je 8. februara, a tada je i najbližim članovima porodice dozvoljena poseta u trajanju od tri minuta. Zbog 17-dnevnog putovanja rešenja Višeg suda u Bijelom Polju o ukidanju rešenja istražnog sudije o privremenoj suspenziji svih prava branilaca, osumnjičeni su u istražnom postupku ispitivani bez pomoći branioca i zbog straha od ponovnog mučenja ponovili su inkriminisane iskaze koji mogu biti upotrebljeni protiv njih na suđenju.

Takvim postupanjem policijski i sudski organi prekršili su čl. 29 Ustava SR Jugoslavije i čl. 18 Ustava Crne Gore koji garantuju pravo okrivljenom da njegovom ispitivanju prisustvuje branilac.

Fond za humanitarno pravo

Uskraćivanjem prava na branioca i primoravanjem okrivljenih da svedoče protiv sebe prekršen je čl. 14 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima.

6.

Pripadnici policije otvoreno ispoljavaju netrpeljivost i politički netolerantan stav prema uhapšenim i pritvorenim zbog njihove nacionalne, konfesionalne i stranačke pripadnosti, nazivajući ih balijama, Turcima, mudžahedinima i članovima stranke koja razbija teritoriju SR Jugoslavije, preteći im zbog toga iseljavanjem, zatvaranjem ili ubijanjem.

Osim prekršaja odredaba Ustava i međunarodnih konvencija o zabrani svake diskriminacije, ovakvim postupcima policija institucionalizuje praksu zagovaranja nacionalne i verske netrpeljivosti koja se izričito zabranjuje čl. 50 Ustava SR Jugoslavije, čl. 44 Ustava Srbije, čl. 43 Ustava Crne Gore, kao i čl. 20 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima.

7.

Povodom rada komisije MUP-a Srbije, Fond ukazuje na njeno neodgovarajuće ponašanje od samog početka. Sesije MUP-a Srbije, u vezi sa postupcima prema licima koja su uhapšena zbog sumnje da nelegalno poseduju oružje, odvijaju se u istoj policijskoj zgradi u kojoj su prijepoljski Muslimani batinati i mučeni.

U ispitivanju pojedinačnih slučajeva komisija MUP-a Srbije prikupljala je izjave "o korektnom" ili "nekorektnom" postupanju policije kao osnovni dokaz. Komisija je morala znati da su neke žrtve, zbog žalbe ili izjave koju bi mogle dati pred komisijom, pozivane posebno od strane načelnika i pripadnika lokalne policije i zastrašivane. Međutim, komisija MUP-a ne samo da nije preduzela nijedan postupak da žrtve i svedoke zaštiti od mogućeg zastrašivanja, nego je učestvovala u tome, dopuštajući da član komisije bude lice koje su žrtve optuživale za nečovečno postupanje. U takvim prilikama žrtvi je naočigled komisije MUP-a diktirana izjava "o korektnom ponašanju policije". U svim slučajevima kada je žrtva davala iskaz pred predsednikom komisije MUP-a Zoranom Mišićem, pomoćnikom ministra policije Srbije, istraga je obavljena odgovorno i nepristrasno.

S obzirom na to da je komisija MUP-a Srbije učinila niz prekršaja i propusta prilikom ispitivanja pojedinačnih slučajeva, počev od korišćenja izjave kao jedinog elementa dokaza do učestvovanja u dobijanju priznanja "o korektnom ponašanju policije" pod pritiskom, evidentno je da interna policijska komisija ne zadovoljava ni minimalni standard po kojem postupci lica odgovornih za primenu zakona moraju biti zvanično, nepristrasno i javno kontrolisani. Ispitivanje slučajeva kršenja ljudskih prava, kao i ispitivanje rada komisije MUP-a u slučaju Prijepolje neophodno je poveriti odgovarajućim organima parlamenta, kao zvaničnim organima za kontrolu postupaka lica odgovornih za primenu zakona.

I SLUČAJ NAVIJAČA

Gotovo svi navijači fudbalskog kluba "Novi Pazar" sa kojima su razgovarali predstavnici Fonda navode da su nakon hapšenja ili pritvaranja fizički maltretirani. Među njima ima maloletnika koji su odvođeni iz škola, sa časova. Svi pominju višerasovno batinanje: pesnicama, nogama, karate udarcima, palicama, menjačom od kamiona ili drugim teškim predmetima. Na listi prepoznatih službenih lica koji su ih tukli nalaze se komandir SUP-a Miro Ravić, inspektor Goran Rosić, milicioneri Nedžad Avdović, Slavomir Tošić, Momir Biševac, izvesni Ćirković, Tasa i Dragan.

Fond za humanitarno pravo

Batiranje

Jedan od navijača sledećim rečima opisuje svoj boravak u stanici milicije:

"Odveli su me u kancelariju kod komandira Ravića. Tu su bila još četvorica u uniformama i jedan u civilu. Odmah su me s leđa udarili u glavu, a kada sam pao opet su me tukli po glavi. Ravić me pitao da li znam ko je on. Kada sam rekao da ne znam, opsovao mi je tursku majku i rekao da ću videti ko je on. Udario me u lice, a ja sam udario u orman, pa pao. Šutirali su me u glavu i u stomak dok sam ležao na podu. Milicioner Dragan je tražio od komandira da me prepusti njemu, da mi on pokaže Tursku. Ispustio je krik kao karatista i pokušao da me udari nogom u prepone. Izmakao sam se i on je udario u orman. Pala je vaza sa cvećem. Na to je komandir Ravić povikao na njega što pravi đubre, izbacio ga napolje, a mene je gađao pikslom i uz psovanje turske majke naredio mi da pokupim prosuto. Sagnuo sam se, a neko me je šutnuo u leđa. Pao sam. Nastavili su da me udaraju. Kasnije su me odveli kod inspektora Rosića. Tu je bio jedan sa zvezdicama. Taj me ispitivao ko je vođa navijača. Naredio mi je da skinem patike, da legnem i da stavim ruke na leđa. Vezao me lisicama, uzeo je gvozdenu stolicu, postavio je iznad mene i seo. Udarao me američkim pendrekom po tabanima. Onda mi je naredio da ustanem i vezao mi lisice spređa. Šutirao me nogom u stomak i šamarao po licu. Puko mi je film, hteo sam da se bacim kroz prozor. Onesvestio sam se pa su me polili vodom. Onda je Rosić rekao da vode bitangu jer neće ništa da prizna."

Ispoljavanje nacionalne i verske netrpeljivosti

Osim o fizičkom maltretiranju, osuđeni i tučeni navijači govore da su tretirani kao pripadnici neprijateljskog naroda, da su netrpeljivo nazivani Turcima i da su ponižavani kao pripadnici muslimanske nacionalne i islamske zajednice: "Jel ti ovo Turska", "Tursku ti majku", "Platićete za Bosnu"... Neki su terani da se krste kao pravoslavci i da ljube krst.

Pretučeni učenik saobraćajne škole uveden je u kancelariju br. 11. Tu ga je komandir Ravić navodno udario pesnicom po nosu i kada je potekla krv naredio: "Vodite ga napolje da mi ne kaplje turska krv, ja sam za ovo davao pare." Vratili su ga nakon umivanja, a onda je jedan od milicionera naredio da ispruži ruke i udarao ga govoreći: "Ovo ne udara učiteljica, ovako udara Srbin."

II SLUČAJ PEŠTER

Prema podacima kojima raspolaže Fond više od 300 Muslimana fizički je maltretirano u policijskim stanicama u Sjenici, Tutinu i u Novom Pazaru, tokom novembra i decembra 1993. godine. Samo iz jednog sela (Rasno) batinano je oko 20 ljudi koji su poricali da poseduju oružje. Prema navodima ljudi s kojima su razgovarali predstavnici Fonda akcija oduzimanja oružja i primoravanja ljudi da nabave i predaju poluatوماتsko i automatsko oružje ponovljena je ili nastavljena u februaru i martu 1994. godine u selima Karajukići Bunari, Ugao, Raškoviće, Međugor, Dunišiće, Vapa, Bagačiće, Čitluk, Breza, Fijulje, Kladnica, Ursule, Dujke, Kladnica, Papići, Sugubine, Šaronje i Boroštica.

Istraženi slučajevi ukazuju na specifičnost policijske akcije u selima Pešterske visoravni: akcija se izvodi uz masovnu primenu sile u policijskim stanicama, naročito prema onima koji uporno izjavljuju da ne poseduju oružje. S obzirom na to da su seljani uočili da bolje ili bez batina prolaze

Fond za humanitarno pravo

oni koji nakon prvog boravka u policijskoj stanici nabave i predaju oružje, mnogi kupuju oružje da bi sebe zaštitili od mogućeg zlostavljanja.

Pendrečenje po golim tabanima

Zemljoradnik N.K. iz sela Rasno predao je pištolj 15. novembra kada su dvojica milicionera iz Novog Pazara došla u njegovu kuću tražeći automatsku pušku i radio-stanicu, a uz put pitali da li je član SDA. Uzeli su pištolj uz pismeni poziv da sledećeg dana donese automatsko oružje i radio-stanicu. Znajući da su bolje prošle komšije koje su kupili i odmah predali policiji traženo oružje, N.K. je na isti način postupio. Prilikom predaje automatske puške u policijskoj stanici dobio je potvrdu da je puška nađena i oduzeta prilikom pretresa stana. Nakon nekoliko dana, on i još desetak seljana dobili su drugi poziv da predaju oružje. Zajedno su otišli u SUP Novi Pazar.

N.K. posebno pamti sobu br. 7 u kojoj je doveden radi detaljnijeg ispitivanja: "Rekli su mi da izujem cipele i čarape i da sednem naopako na fotelju. Tukli su me pendrekom po tabanima. Nisam mogao da vidim ko me od njih tuče, morao sam da gledam u zid. Tražili su da donesem dva automata i 3.000 metaka. Rekao sam da nemam. Došao je jedan u civilu, mlad, visok, širokog čela. Kaže mi da je moj brat sve priznao. Nisam imao šta da priznam, samo sam im psovao majku. Otprilike oko tri sata po podne razapeli su me preko nekog šifonjera i vezali ruke liscama i tu sam ostao oko dva sata. Opet, da donesem dva automata i 3.000 metaka i da kažem ko u selu ima oružje. Pustili su me uveče s tim da posle praznika donesem oružje. Rekao sam im da neću kući, neka me tu drže jer nemam šta da predam. Jedva sam stigao kod sestre na konak. Stavio sam na tabane luk, so, meso i ozdravio. Javio sam se posle praznika. Ništa nisam doneo. Kad tamo Vlado Čorbić, Nikola, Džemko. Nude me kafom i izvinjavaju se, kao pogrešili. Računaju mi kupljenu pušku kao dobrovoljno razoružavanje."

O istoj tehnci ispitivanja govori i šezdesetosmogodišnji seljak, član SDA: "Otišao sam u miliciju po pozivu. Kada i drugi iz sela. U hodniku smo čuli vrisku. Mene je jedan mali, srednjih godina, s brčićima, uveo u sobu i kada sam rekao da nemam ništa od oružja, on pročitao da ja i moj sin imamo dve automatske puške. Inače moj sin je dva meseca pre toga otišao za Nemačku. Prebacio me je u sobu br. 36 i tu je počelo. Video sam da će da me biju. Šta ću, priznam za pušku M-48 koju sam pre rata kupio u Sarajevu. Nisu hteli da čuju za tu pušku, nego traže samo automat. Molio sam da me puste da kupim takvu pušku. Ništa. Onaj sa brčićima naredi da izujem cipele i čarape, pope me na stolicu, morao sam da čučnem na kolena i da okrenem glavu prema zidu. Udarao me pendrekom po bosim stopalima, stalno govoreći da me bije malo jer se šali, a da ću tek videti šta me čeka. Ne znam koliko je trajalo. Pušten sam s tim da u petak predam oružje. Predao sam M-48, drugo nisam imao. Ovog puta samo su se raspitivali za drugo oružje. Rekao sam da dođu i da sami prekopavaju, ja nemam. U Rasnom su na taj način razoružali 20 kuća. Ljudi su kupovali automatske puške da bi ih predali miliciji. Više ne može da se kupi puška. Svako čuva da bi imao šta da preda."

Automatska puška kao minimalni standard

Kao i mnogi drugi tako je i S.S. pragmatično reagovao. Shvatio je da sina može zaštititi od novih batina ako kupi pa policiji preda automat: "Ja i sin krenuli smo sa još desetak ljudi iz sela u miliciju. Tamo su od mene tražili da predam pušku M-48, automatsku pušku i 3.000 metaka. Ja to nisam imao i nisam hteo da priznam. Zato su mog sina ubili od batina. On je bio u drugoj sobi i čuo sam kako ga tuku. Priznao je da ima oružje i 200 metaka. Tada su nas pustili, s tim što su nam dali vremena do

Fond za humanitarno pravo

petka da donesemo oružje. Dao sam 1.900 maraka za M-48, automatsku pušku i 200 metaka. Više nam nisu dolazili. Ko ima oružje taj da i ne diraju ga, a ko nema taj gine."

Hodanje po osušenom lepku

Prilikom pretresa kuće S. H. u Sjenici i oduzimanja 24 metka i lovačke puške za koju je imao dozvolu angažovano je osamnaest milicionera, tri inspektora u civilu i jedno mitraljesko gnezdo. Pet dana je proveo u pritvoru. Uručeno mu je rešenje da je optužen na osnovu čl. 33. Zakonu o oružju i municiji. Tri dana je držan u nekoj od kancelariji MUP-a Kraljevo: **"Došao je jedan debeli miliciner i počeo da me tuče pendrekom po tabanima. Terao me da priznam da imam oružje i da sam spremao pobunu protiv države. Za to vreme je drugi sedeo i zapisivao moje reči. Dođu dvojica pa me tuku, onda oni odu pa za desetak minuta uđu drugi i krenu da me udaraju i sve tako. Nikog od njih nisam ranije viđao. Povremeno sam gubio svest, pa su me polivali vodom. Onda su zavrnuili itison. Na betonu je ostao osušen lepak, kao tanke iglice. Terali su me da sa natečenim stopalima gazim i skačem po lepku. To je strašno bolelo. Tog dana saslušavali su me do 6 ujutro. O tome ko ima oružje, o nekavim turskim generalima, komandirima bošnjačke vojske. Govorio sam da je sve izmišljeno osim da sam član SDA, našta su mi psovali tursku majku i pretili kako će nas sve iseliti. Nisam jeo dan i noć, tek sutradan oko 2 po podne. Posle tog ručka ponovo su krenuli sa ispitivanjem i tučom. Zašto idem u džamiju, gde sam sakrio oružje, kakve su se akcije pripremale, ko ima oružje? Rekao sam im da je za Bajram, kada svi ljudi idu u džamiju, prolazila neka vojska sa crvenim beretkama i oznakama belih orlova i da to ne može biti jugoslovenska vojska koja na verski praznik puca kroz grad. Ljudi se plaše i zato imaju oružje. Opet su me tukli po glavi, dlanovima i tabanima. Dolazio je novinar iz Kraljeva. I on me tukao, šamarao i psovao tursku majku. Nastavili su da me tuku trećeg i četvrtog dana. Nisam mogao da hodam. Kada su me izvodili iz sobe držao sam se za zid, onda mi zabrane, ja padnem, a oni me onda šutiraju sve dok se ne podignem na noge. Terali su me da potpišem ko sve ima oružje u mom komšiluku. Odbijao sam, a oni su me tukli govoreći kako ih ja izazivam da me ubiju, ali da oni više vole da me muče. Četvrtog dana isto, samo kraće, do ponoći. Došao je jedan, mislim da je iz državne bezbednosti, kaže pušta me kući ali da nikome ne pričam da su me tukli. Nisam imao para, sve me je bolelo. Stigao sam do benzinske pumpe na izlasku iz Kraljeva. Uz put sam svraćao u dve kuće da tražim vode. Kada su me pitali da li idem iz zatvora, osećao sam se strašno, ali sam priznao. Bili su dobri, dali su mi višnje. Posle nekoliko dana otišao sam kod lekara da me pregleda, molio me da ne tražim od njega uverenje jer će ostati bez posla. Pozvali se me na sud, predao sam im kopiju dozvole za pušku, tužilac je odustao od optužbe. Niko me više ne dira, ali ja nisam isti!"**

III SLUČAJ PRIJEPOLJE

Akcije i reakcije državnih organa

U vezi sa prijepoljskim Muslimanima vlast se oglasila 24. februara 1994. godine saopštenjem Službe državne bezbednosti Užice da je u Prijepolju od šezdesetak građana oduzeto 60 "dugih cevi" (puškomitraljeza, automatskih pušaka, automata "hekler", "kalašnjikov", "tompson", "pumparica", poluautomatskih pušaka M-48 i "talijanki") i više od 20 pištolja, dvadesetak bombi i više od 10.000 metaka raznih kalibara.

Nekoliko dana kasnije Opštinsko javno tužilaštvo u Prijepolju podiglo je optužnice protiv Rašida Preljevića, Adema Kajevića, Avdulaha Mehovića, Malage Malagića, Asima Sadikovića, Momčila

Fond za humanitarno pravo

Matovića, Ćamila Šehovića, Himlije Rovčanina, Elmedina Kolašinca, Ibrahima Selmanovića, Alije Mustajbegovića, Enesa Bukovice i Arifa Mehonjića zbog sumnje da su počinili krivično delo "neovlašćeno nabavljanje, držanje, nošenje, izrada, razmena ili prodaja vatrenog oružja, municije ili eksplozivnih materija"- čl. 33 Zakona o oružju i municiji. Trojici okrivljenih produžen je pritvor, dok se ostali brane sa slobode. Istom prilikom objavljeno je da je podneta krivična prijava protiv Panta Perišića, trgovačkog putnika iz Prijepolja.

Desetog marta 1994. godine savezni ministar za ljudska prava, Margit Savović, boravi u Prijepolju i tom prilikom, prema pisanju Borbe, izjavljuje da raspolaže informacijom da su državni organi proverili optužbe SDA o masovnim pretresima i hapšenjima Muslimana i da one nisu argumentovane.

Podaci Fonda za humanitarno pravo

Prema procenama Fonda za vreme policijske akcije oduzimanja oružja izvršen je pretres u više od 70 kuća i stanova prijepoljskih Muslimana. Privedeno je najmanje 150, a pretučeno više od 80 prijepoljskih Muslimana. Većina su članovi SDA. Među hapšenim šestorica su članovi Izvršnog odbora SDA. Kod trojice je nađeno nelegalno oružje. Protiv njih su podignute optužnice.

1. Strah od četnika

Opšti utisak koji je potvrđen u svim pojedinačnim slučajevima je egzistencijalni strah prijepoljskih Muslimana od četnika. To osećanje pojačano je pretnjama službenih lica da će ih predati arkanovcima, šešeljevcima ili belim orlovima.

O strahu u svakodnevnom životu najbolje svedoče reči sedamdesetogodišnje starice kod koje je izvršen pretres :

"Osmorica u uniformama. Bili su fini prema meni, zvali su me tetka. Skuvala sam im kafu, a oni su mene pitali za oružje i da li znam ko ima oružje. Odgovorila sam da to ne znam, ali da ljudi treba da imaju oružje jer moraju da se brane kada dođu četnici. I još sam im rekla da je ljude strah jer ovde puca svako kako kome padne napamet i da pucaju Srbi na svaki njihov verski praznik, što ranije nisu činili. Sve su mi prevrnuli u kući. Čak i vreću sa brašnom na tavanu. Eno stoji prosuto brašno. Stara sam, ne mogu da počistim. Uzeli su durbin, dva dogleda, vojni šinjel, pantalone i kapu. Moje sinove i unuka su privodili. Sve su pustili osim najstarijeg. On ima kafić i imao je pušku. Mora da ima, dolaze mu svakaki pijani. I vreme je takvo da mora da se brani. Neće niko ništa da mi kaže, a možda su ga i tukli."

Jednom od batinanih u pauzama je prećeno još brutalnijim postupcima "Belih orlova" iz Višegrada: **"Oni ne ubijaju odjednom nego ti odseku prst, pa nos, pa uvo."**

Prema navodima ljudi s kojima su razgovarali predstavnici Fonda pojedini inspektori predstavljali su se kao četnici. Tako je inspektor Popović iz Užica prilikom pretresa jedne kuće sve prisutne nazvao Turcima, a sebe i druga službena lica predstavio kao "mi smo četnici". Osim zamerki što prisutno dete nosi ime Alija, otvarao je Kuran i pitao zašto nemaju Bibliju?

Jedan od okrivljenih za nelegalno posedovanje oružja, vezanih ruku otpozadi u stavu mirno bez oslanjanja na zid, u SUP- Užice objasnio je zbog čega je nabavio pištolj: **"Nabavio sam pištolj nakon**

Fond za humanitarno pravo

posete Mirka Jovića (Srpska narodna obnova) i njegovog govora da Muslimane treba isterati, da ne smeju da imaju nikakvu funkciju na poslu, da ne treba da služe vojsku i da ne treba da im se dozvoli da zavijaju sa džamija." Na kraju ispitivanja inspektor je rekao sledeće: "Šta vi Muslimani uopšte tražite ovde, što se ne iselite? Oko pet ujutru je završio sa ispitivanjem i zaspao je, a ja sam ostao da stojim."

Izmenjeno ponašanje načelnika SUP-a

U vezi sa brutalnim ponašanjem policije iz Prijepolja mnogi pominju načelnika Miletu Novakovića. Svi su zatečeni njegovim neposrednim učestvovanjem u batinanju sugrađana. Pominju njegovo drugačije ponašanje u ranijim godinama. Prema tim navodima on je stekao veliko poverenje građana nakon izbacivanja iz grada nekoliko grupa raskalašnih i militantnih rezervista i dobrovoljaca koji su u leto 1992. godine često boravili u Prijepolju, pre ili nakon odlaska u rat na teritoriju BiH. U to vreme, na vest da će Mileta Novaković biti smenjen, potpisivana je peticija kojom su građani zahtevali da ostane na funkciji načelnika policije zato što štiti interese građana i dobro služi zajednici.

Prema navodima čoveka koji ima ozbiljnih zdravstvenih problema susret sa komandrom je ovako izgledao: "Kada su me uveli kod inspektora Popovića ušao je Mileta Novaković i još jedan. Mileta me je odmah udario pesnicom u grudi. Uhvatio sam ga za ruku i rekao da me ne bije, da nisam zdrav. On je znao da nemam jedan bubreg, odavno se poznajemo. Odgovorio mi je da će mi odvaliti i drugi, udarajući me u grudi i lice."

Drugi, kod kojeg takođe nije nađeno nelegalno oružje, navodi da ga je komandir počeo tući kada je čuo da nije priznao: "Rekao sam mu da nemam šta da priznam. Dohvatio je stolicu i krenuo na mene, preteći i psujući. Onda me je udario u glavu s obe strane. Povukao me za jaknu, oborio na pod i šest-sedam puta pesnicom me udario u predelu bubrega. Kada sam ga upitao zašto me bije, dobio sam udarac u pleksus od kojeg sam izgubio vazduh. Prestao je kada je u kancelariju ponovo ušao inspektor Pop. Požalio sam mu se, a on je na to rekao da će i on da me bije."

Upotreba metalne palice

Prema navodima batinanih najviše su tučeni zbog poricanja da imaju oružje, zbog toga što nisu znali da je SDA, navodno, delila oružje ili što nisu znali ko od Muslimana poseduje oružje. Jedan od samovoljno uhapšenih navodi da je policiju jako zanimala politika SDA i da je ispitivanje teklo po modelu "politički deo, pa razbijanje": "Zatim su mi rekli da skinem čizme i da stavim noge na sto. Tukli su me palicom po tabanima i po dlanovima. Najviše ih je interesovala politika. Na kraju su doneli kantu hladne vode i naredili da stavim noge u kantu. Nekoliko puta su me izvodili u hodnik, pa pozivali na ispitivanje. Onda su me uveli u sobu u kojoj je bilo šestoro milicionera. Prepoznao sam Dučića, Lakovića, Dumića, Cvijanovića. Jedino me Cvijanović nije tukao. Tukli su me rukama, nogama, palicom po leđima, grudima, dlanovima. Dučić se peo na sto pa me odatle šutirao čizmom. Pretili su da će da me zapale, zakolju. Dvojica su me držala za ruke i za kosu, a ostali su me udarali nogama u grudi i pesnicama po vratu, potiljku i leđima. Osetio sam kada su mi pukla rebra. Klečao sam, a oni su me i dalje tukli i naređivali da ustanem. A sve to vreme odzvanjali su udarci iz druge sobe. Te dve sobe odvojene su vratima koja su se tresla pošto su K.L. udarcima bacali na vrata."

O istoj tehnici svedoči penzioner kod kojeg je izvršen pretres i nije nađeno oružje: "Ne znam nijednog od tih milicionera i civila. Mislim da nisu odavde. Čim su me uveli pitali su me za oružje i

Fond za humanitarno pravo

počeli da tuku. Dvojica su me tukla, udarali su me pendrekom, rukama, pesnicama i šutirali. Onda sam morao da izujem cipele i da stavim noge na sto, pa su me pendrekom udarali po nogama. Jedan me je uhvatio za glavu i šakama mi trljao uši. Mislio sam da će da ih otkine. Posle nekog vremena doneli su kantu vode i naredili da stavim noge unutra."

Član SDA kod kojeg takođe nije nađeno oružje iskusio je pendrečenje metalnom palicom po golima tabanima: "U sobi su bili milicioneri Dučić, Laković Momir, Cvijović Mile, Minić i jedan kojeg ne poznajem. Laković me odmah dočekaio pitanjem gde mi je oružje. Kada sam rekao da nemam, naredio mi je da se izujem i da naopako kleknem na stolicu. Tukli su me palicom po tabanima. Nikada nisam video takvu palicu, mislim da su je oni sami napravili. Ima metalni rukohvat, samo je vrh zavijen u gumu, unutra je verovatno isto metal. Morao sam da ispružim ruke, pa su me udarali po dlanovima. Najgore je bilo što su tražili da skupim prste šake pa su me palicom udarali po prstima. Svi nokti su mi bili plavi. Posle je Dučić doneo kantu hladne vode i naterao me da stavim noge i ruke u vodu. Pustili su me da jedem i popijem lek koji mi je donela žena, a onda su nastavili. Ponovo sa izuvanjem. Laković je brojao i kada bih rekao da nemam oružje pretio mi je duplom porcijom. I dobio sam. Udario me sa obe ruke u uši, a Dučić me iz okreta udario nogom u grudi. Tada sam izgubio vazduh i pao. Dodao je nogom u leđa. Udarao me i inspektor državne bezbednosti."

Prema navodima ljudi s kojima su razgovarali predstavnici Fonda najviše su trpeli kada su udarani gvozdenom palicom: "U početku sam poricao da imamo oružje. Samo sam jednom video očevu pušku. Naredili su mi da naopako kleknem. Jedan me je držao za glavu, a drugi udarao palicom po tabanima. Najviše me je tukao Dučić. On je doneo kantu vode i naredio da stavim noge. Posle toga terao me je da trljam noge o tepih. To je strašno bolelo. Kasnije je došao Stanko Bezar. Tražio je da priznam da imam mitraljez, bombe i pušku M-48. Poricao sam, a on je onda naredio da mu donesu njegovu palicu. To je neka posebna palica sa držačem od metala. Udarao me tim metalnim delom po dlanovima. Ponovo sam morao da se savijem preko srolice i udarali su me tim metalom po tabanima i pesnicama po leđima i glavi. U jednom trenutku dvojica su uzeli palice i udarali me po tabanima, a brko u civilu me uhvatio za glavu, jednom rukom mi zapužio usta a drugom me šamarao, dok me četvrti udarao po leđima. Najviše su me tukli Dučić i Pejović. Držali su me od tri po podne do iza devet uveče. Otac i ja danima smo se uvijali u kožu da bi zalečili rane."

U vezi sa upotrebom gvozdene palice često je pominjan policajac koga su drugi oslovljavali imenom "Ljujo". Navodno je iz Nove Varoši. Jednog vlasnika radnje, inače člana SDA, tom palicom je navodno udarao po rukama, a pendrekom po leđima. Njegove pretnje su uzimane veoma ozbiljno jer je pominjao Šiptare: "Uz psovanje turske majke, pretio je da će nas Muslimane pogaziti kao žabe jer smo isti kao Šiptari."

Pretnje lekarima

Jedan od prebijenih koji je zatražio lekarsku pomoć navodi da je u policijskoj stanici pitan kod kojeg je lekara bio i da mu je rečeno da poruči lekaru da će policija doći da izvrši pretres i da će ih tada zapamtiti.

Fond za humanitarno pravo

Istražna komisija MUP-a Srbije

Prema informacijama Fonda neki pojedinci su čuli da je stigla komisija iz Beograda i bez poziva su došli u policiju. Jednog od njih primio je načelnik Mileta Novaković. Uveo ga u kancelariju u kojoj je bio inspektor iz Užica, govoreći **"da treba da popričaju dok ne stigne komisija"**. Navodno, ubeđivao je mladića da napiše da je milicija bila korektna prema njemu, a da će on povući prijavu protiv njegovog oca za nelegalno posedovanje puške. Nuđeno mu je hitno izdavanje pasoša, dobijanje dozvole za nošenje oružja, kao i garancije inspektora iz Užica da će ga uvek zaštititi. Navodno mu je prećeno arkanovcima i šešeljevcima. Mladić nije pristao.

Vlasniku nelegalnog oružja nuđeno je povlačenje krivične prijave pod uslovom da izjavi da nije tučen. Odbio je.

Jedan od prijepoljskih Muslimana bio je suočen sa ozbiljnom pretnjom da će imati posla sa arkanovcima i šešeljevcima: **"Kada sam napisao pola izjave komandir Novaković me je pitao šta sam odlučio? Rekao sam mu ko je kriv neka odgovara, ko je prekoračio ovlašćenja takođe neka odgovara. Na to mi je pomenuo Srbe iz naselja Vinicko, kako će se celo naselje dići na noge. Još je dodao da valjda znam da tamo ima šešeljevaca i arkanovaca i da se boji da se ne nađem na nekom njihovom spisku."**

Jednog od prebijenih posetili su načelnik Novaković, milicioner Kijanović i neki iz Beograda. Doneli su kafu. Ispričao im je kako je batinan. Niko nije beležio. Navodno ponovo će doći i doneće lekove. Na polasku načelnik je pitao povređenog: **"Jel ti u interesu da ti ime ide po belom svetu?"** Prethodno je pitao da li je dolazila neka ženska (u isto vreme predstavnik Fonda se nalazio u Prijepolju).

Veći broj žalilaca pozvan je na razgovor 26. i 27. februara. Jedan je ispričao kako je bilo. Kada je navodio imena ljudi koji su prebijeni, zamenik načelnika policije Prijepolje, Duško Maračić je izjavio da on o tome ne zna ništa. Žalilac ga je podsetio rečima: **"Kako ne znaš kada si rekao H.K. što je došao u policiju da se kupa."** Objasnio je komisiji da je to bilo u trenutku kada su doneli kantu vode da H.K. izvuku otekline. Na kraju jedan od članova komisije pitao je: **"Znaš li zašto si privođen?"** Odgovorio mu je: **"Zato što sam predsednik mesnog odbora SDA."** Na to je taj član komisije odgovorio: **"To nije kažnjivo."**

Diktiranje izjave naočigled komisije MUP-a Srbije

Prebijeni tridesetogodišnjak pre kontakta sa komisijom MUP-a bio je pozvan na razgovor kod načelnika Novakovića. Ne zna ko je sve činio Komisiju, ali je bio prisutan i načelnik Novaković. Ispričao je ceo događaj i pokazao ruke na kojima su se videli tragovi udaraca. Navodno su rekli: **"Nije to ništa, samo je nagnječeno."** Zatim mu je u njihovom prisustvu načelnik Novaković diktirao šta da napiše. Po njegovom diktatu napisao je kako se policija korektno ponašala. Kaže, sve je ispričao, ali kada je pisao izjavu diktirano mu je drugačije. Lekarske nalaze nije ostavio jer je komisija smatrala **"da im za sada nisu potrebni"**.

Optuženi prema čl. 33 Zakona o oružju i municiji navodi da je iz straha potpisao izjavu da se policija korektno ponašala. Tu izjavu je potpisao ispred inspektora koji ga je ispitivao u pritvoru u Užicu. Navodno, on mu je sugerisao da tako postupi.

Fond za humanitarno pravo

Ispitivanje u prisustvu predsednika komisije

K.N. je stigao do komisije tako što je inspektor iz prijepoljske policije došao kod njega i obavestio ga da treba da razgovora sa nekom delegacijom iz Ministarstva Srbije. K.N. navodi da su u policiji svi odjednom bili jako ljubazni. Odmah su mu ponudili stolicu. Onako uz put, zamenik načelnika Duško Maračić mu je rekao "ti nemaš o čemu da pričaš, nisi tučen". Razgovarao je sa pomoćnikom ministra policije Srbije. U komisiji je bio i izvesni Stojanović. Kaže sve je ispričao, o bezrazložnom privođenju, gvozdenim palicama, kantama za vodu i o tome da ga je najviše tukao "Ljujo" i izvesni policajac iz Priboja. Hteo je da napiše da je mnogo tučen, ali je neko iz komisije rekao da je reč o zlostavljanju, pa je tako i napisao. Pomoćnik ministra mu je rekao da njemu i svim Muslimanima garantuje sigurnost. Dao mu je svoj broj telefona i ispratio ga iz zgrade.

IV SLUČAJ FUNKCIONERA SDA CRNE GORE

U istražnom zatvoru u Bijelom Polju nalazi se 25 funkcionera SDA Crne Gore, okrivljenih da su "podriivali teritoriju Srbije i Crne Gore radi stvaranja države Sandžak".

Okrivljeni-unapred krivi

Većina okrivljenih je nekoliko puta prikazana na državnoj televiziji Srbije i Crne Gore kao "razbijači kod kojih je otkriveno oružje za nasilno ugrožavanje teritorijalne celine SR Jugoslavije", uz obilje podataka iz policijskih i istražnih spisa. Prema podacima iz nekoliko nezavisnih izvora kod nekih nije nađeno nikakvo oružje. Ti izvori tvrde da kod predsednika SDA Pljevlja, Šefketa Brkovića, nije pronađen ni metak.

Mučenje u pritvoru

Prema navodima branilaca i porodice osumnjičenih, kao i prema pisanju "Monitora", do privođenja istražnom sudiji svi okrivljeni su izlagani fizičkom i psihičkom zlostavljanju.

Osim dugotrajnog batinanja, primoravanja na brojanje udaraca do stopedesetog, pendrečenja po golim tabanima, vezivanja za radijator u položaju iz kojeg se ne može pomeriti, uskraćivanje vode, višednevnog uskraćivanja sna i izricanja pretnji životom, u slučaju čelnika SDA Crne Gore pripadnici policije primenili su takve postupke mučenja koji po surovosti i jačini fizičke patnje podsećaju na već viđeno u logorima u BiH.

Prema navodima advokata, Harun Hadžić je neprekidno batinan 48 sati, izlagan je elektrošokovima i visokoj temperaturi koju je proizvodila kapa od azbesta koja mi je navlačena preko glave.

On i Umer Hodžić veruju da su vođeni u Foču radi dodatnog zastrašivanja. Umer Hodžić navodi da je elektrošokoviima po polnim organima primoravan da prizna krivično delo. Avda Ciguljin je teran da glasno broji udarce, a kada bi od bolova zaboravio broj poslednjeg udarca, vraćan je da broji ispočetka. U nekoj od situacija policajci su se navodno izživljavali i tako što su mu palicu nabijali u čmar, pa u usta.

Fond za humanitarno pravo

V ZVANIČNA I JAVNA ISTRAGA O MUČENJU UHAPŠENIH

Fond za humanitarno pravo izražava veliku zabrinutost povodom ispoljene policijske represije u Sandžaku. Masovna bezrazložna hapšenja, mučenje, kao i nečovečno i ponižavajuće postupanje prema licima kojima je sloboda ograničena nezaobilazno podsećaju na policijsku praksu na Kosovu.

Fond urgira da se svi navodi o zlostavljanju i nehumanom ponašanju nepristrasno istraže i da se pred lice pravde izvedu svi pripadnici policije za koje se utvrdi da su odgovorni. Istragu treba da sprovedu organi parlamenta Srbije, Crne Gore i SR Jugoslavije koji su zaduženi za kontrolu rada policije. Posebno utvrditi odgovornost pojedinih članova komisije MUP-a Srbije, u slučaju Prijepolje, zbog učešća u "pokrivanju" zloupotreba lokalne policije.

Fond posebno brine zbog suđenja u Novom Pazaru i predstojećeg u Bijelom Polju, s obzirom na to da samo-optužujuće izjave pritvorenika date pod batinama mogu biti upotrebljene protiv njih na sudu. Zabrinutost pojačava činjenica da su okrivljeni izvirgavani javnoj osudi bez prava da se čuje njihova reč, uz obilno korišćenje informacija iz policijskih i istražnih spisa.

Fond za humanitarno pravo posebno ističe činjenicu da je SR Jugoslavija preuzela obaveze koje proističu iz akta ratifikacije Konvencije protiv mučenja i iz izjave o prihvatanju nadležnosti Komiteta protiv mučenja da prima i razmatra saopštenja u kojima neka država potpisnica tvrdi da neka druga država potpisnica ne ispunjava svoje obaveze proistekle iz ove konvencije. Tom izjavom SR Jugoslavija priznaje nadležnost Komiteta protiv mučenja da prima i preispituje saopštenja podneta od strane ili u ime pojedinaca, s tim da ta saopštenja spadaju pod njegovu jurisdikciju i da ti pojedinci tvrde da su žrtve kršenja odredaba ove konvencije od strane neke države potpisnice.

Utoliko pre, zvanični kontrolni organi treba da pristupe rasvetljavanju navodnih prekršaja odredaba Ustava SR Jugoslavije, Srbije i Crne Gore, kao i ove Konvencije, koje zabranjuju mučenje, nečovečno i ponižavajuće postupanje.